دەور و گرنگیی زانیاری لە ڕێکخستنی کایەکانی ژیاندا

قەرەنی قادری

بۆ ئەوەی شارەزای شتێک، دیاردە، مرۆڤ یان شوێنێک بین، پێشوەختە پێویستمان بە هەندێک "قسە و باس" هەیە، کە بەدڵنیاییەوە دەتوانین ناوی بنێین "زانیاری/Information". گشت کایەکانی ژیانمان پێویستیان بە زانیارییە، بۆ "ئەوەی بتوانین بەرپێی خۆمان ببینین"؛ هەمیش بشێین بە کەمترین تێچوو و کێشە بەئاکام بگەین. بەڵام زانیاری هەروا بەئاسانی ڕێکخەری ژیان نییە، بەڵکوو ئەوە ڕێکخستن، پۆلێنکردن و بەکارهێنانی گونجاوی زانیارییە، کە دەتوانێت و بۆی هەیە ئاکام بەدەستەوە بدات. ژیانی بەبێ زانیاری، تاریکستانە و بێ شک پڕە لە هەڵدێر، هەڵخلیسکان، ساتمە، شکست و چەقبەستوویی.

کاتێک زانیاری، کە بە واتا فەلسەفییەکەی "ناسین" (معرفة/ Knowledge)یە، ببێتە بنەمای کار و ژیان، بێ گومان ئاستی چۆنایەتی لە ڕەوتی ژیانی ئێمەدا بەرز دەبێتەوە. تا زانیاری زۆرتر، دروستر و فرەڕەهەندتر بێت، بڕیارەکان گونجاوتر دەبن و ئاستی کەموکورتی و شکستیش کەمتر دەبێتەوە؛ هەروەها لە مەیدانی حوکمڕانییشدا کاتێک پەیوەندیی حکوومەت لەگەڵ هاووڵاتیان لەسەر بنەمای پێدانی زانیاریی دروست و لە کاتی خۆیدا (دەستاودەستکردنی زانیاری) بێت، بێ شک هەم مەودای نێوان حکوومەت و هاووڵاتیان کەمتر و کەمتر دەبێتەوە و هەمیش ئاستی متمانە بەرز دەبێتەوە.

بەتایبەت لەو سەردەمەدا کە چاخی شۆڕشی دیجیتاڵی و تەقینەوە و شەپۆلی زانیارییە، هەروەها بەجیهانیبوونی کەرەسەکانی ڕاگەیاندنی گشتییە (دەستپێڕاگەیشتنی هاووڵاتیان بە کەرەسەکانی ڕاگەیاندن و زانیاری)، لەوانە ڕایەڵە کۆمەڵایەتییەکان، گرنگی و دەوری زانیاری لە گشت کایەکاندا بۆتە پرسێکی ژیانی. ئازادیی دەستپێڕاگەیشتن و دەستاودەستکردنی زانیاری، یەکێکە لە پێوەرەکانی حکوومەتێکی دیموکراتی و ژیان لە دیموکراسیدا. واتە دەتوانین لە ڕوانگەی ئازادیی زانیاری و دەستاودەستکردنییەوە، ئەرێنیبوون یان نەرێنیبوونی حکوومەتێک دەستنیشان بکەین!

بەڵام کاتێک ژیان بێبەری بێت لە زانیاری یان ئەوەتا زانیارییەکان هەڵە بن، یان بەر بە دەستاودەستکردنی زانیاری بگیرێت، هیچ شک لەوەدا نییە کە لێکدانەوە، بۆچوون و بڕیارەکانیش هەڵە دەبن. "ئادەم گرێنت" (Adam Grant)[1] پێی وایە کە کاتێک مرۆڤ ڕوو لە جیهانی زانیاری دەکات، بێ شک پێداچوونەوە، دووبارە بیرکردنەوە و زەینی کراوە لە مرۆڤدا بەگەڕ دەکەوێت؛ هەروەها بەدەستهێنانی زانیاریی نوێ ئەو یارمەتییەیشمان پێ دەدات، کۆمەڵە زانیاری و بۆچوونێک کە لە ڕەوتی زەمان لە مێشکماندا کەڵەکە بوونە یان ژەنگیان هەڵێناوە، جێگەیان لەق دەبێت و وازیان لێ دێنین. واتە شەپۆلی زانیاری و تێکەڵبوون بەو، دەتوانێت نەرمونیانی لە مرۆڤدا چێ بکات و پابەندی شتە چەقبەستووەکانی دوێنێی نەبێت و، هەر بەو پێیەیش دوور دەکەوێتەوە لە پڕوپاگەندە و مۆنۆلۆگ (تاکبێژی)، هەروەها نابێتە چەقی ڕاستییەکانیش. بە واتایەکی تر وەرگرتن و گرنگیدان بە زانیاری، چەشنێکە لە چاکسازی و تیفتیفەدانی هزر و بۆچوون و، ئەم

نوێبوونەوەیش مانا دەبەخشێت.

کۆڵەکەی هەرە سەرەکیی کتێبی "هونەری جەنگ"ی "سوون تزوو" (٥٤٤-٤٩٦ پ. ز) که به "ستراتیژیی سەرکەوتن" یان "کتێبی هەزار ستراتیژی" ناوی دەرکردووە، زانیارییە. بۆیە زۆر بەدەخۆڕادیوی و دڵنیاییەوە دەڵێت: "فەرماندەی لێهاتوو ئەو کەسەیە کە بتوانێت شارێک بەبێ شەڕ بگرێت." یەکێک لە بنەما سەرەکییەکانی "هونەری جەنگ" و ئەم ڕستە زێڕینە، پشتی بە زانیاریی دروست و بەکارهێنانەکەی بەستووە.

کتێبی "بازنەی نهێنی" کە باس لە سیخوڕی و ڕێکخستنی کاروباری سیستەمی سیخوڕی دەکات، کە بنەماکەی "ناسین"ی مرۆڤەکانە، بەردەوام ئاماژە بە پۆلێنکردنی مرۆڤەکان بەپێی توانا و لێهاتوویی، هەروەها شارەزاییان لە کاردا دەدات. چەقی سەرەکیی نووسەرانی ئەم کتێبە، زانیارییە و هەر ئەو زانیارییە دەوری سەرەکی لە ناسینی مرۆڤەکان لە کتێبی "بازنەی نهێنی"دا دەگێڕێت.

"کۆنفۆشیۆس" (٥٥١- ٤٧٩ پ ز)، فەیلەسووفە بەناوبانگەکەی چین دەڵێت: "ڕۆژانە خۆت نوێ بکەوە، دیسانیش هەر خۆت نوێ بکەوە و، هەمیشە خۆت نوێ ڕابگرە! "بڕبڕەی پشتی ئەم وتە بەنرخەی "کۆنفۆشیۆس" ڕێک بۆ زانیاری و وەرگرتنی ئەو دەگەڕێتەوە، کە چۆن زانیاری، نوێمان دەکاتەوە و زانیاریی ماوەبەسەرچوویش لە زەینماندا دەوری نامێنێت.

"سۆلۆن" (٦٤٠-٥٥٨ پ. ز) سیاسەتوان و یاسادانەری "ئەتێن" (ئەسینا)یش، زانیاری، فێربوون و بەرۆژبوونەوە لە زانیاری گرێ دەدات و باس لە نهێنیی خۆی دەکات: "نهێنیی گەنجێتیی من لەوەدایە، هەر ڕۆژێ شتێکی نوێ فێر دەبم. "زانیاری، فێربوون، چاکسازی، زەینی کراوە و چاکسازی، دەوری گرنگیان لە ژیانی "سۆلۆن"دا دەگێڕا. زانیاری، دەسەڵات، هێز و هەژموونی هەیە و تاک، گرووپ، حکوومەت و جڤاک بەهێز دەکات.

زانیاری چییە؟

"زانیاری بریتییە لە کۆمەڵە ڕاگەیاندنێك، کە ناوئاخنەکەیان باس لە ڕوونکردنەوە، ڕاستکردنەوە، بیروڕا و بۆچوون، زانیاری سەبارەت سروشت و جڤاک، دەسەڵات، بڕیار و چۆنێتیی بڕیاردان، دەنگوباس، ڕاپۆرت و لێکۆڵینەوە، ڕەخنە، وێنە و ئامار، هەروەها حەز و ئاواتەکان دەکات." هەر بە ڕێگەی زانیارییە، کە هاووڵاتیان شارەزای کاروباری دەسەڵاتداران لە بواری ناوچەیی، سەرانسەری و جیهانی دەبن.

ئەوە زانیارییە، کە دەرفەت بۆ بڕیاردان لە ژیان دێنێتە کایەوە و یارمەتیی هاووڵاتیان دەدات کە چۆن لە ڕەوتی هەر چەشنە هەڵبژاردن و بڕیاردانێکدا بەشدار بن. لەبەر ئەوە زانیاری گەلێك گرنگە، بەڵام زانستیبوون و وردی لە کاری ڕاگەیاندندا، گرنگترە. زانیاری بەپێی سروشتی خۆی بێلایەنە و باس لە ناوەڕۆکی دیاردە، حکوومەت، حزب و کەسەکان دەکات؛ لەبەر ئەم هۆیە، پێویستە وەکوو دیاردەیەکی سەربەخۆ و بێلایەن سەیری بکرێت. دەڵێن "زانیاری خوێنێکی گەرمە کە لەناو لەشی کۆمەڵگەی دیموکراتیکدا لە هاتوچۆدایە"، بەڵام پێویستە جەخت لەوەیش بکەمەوە کە لە جڤاکی ئێمەدا زۆربەی جار جیاوازی لە نێوان "زانیاری" و "بۆچوون"دا نییە و تێکەڵ بەیەک دەکرێن. واتە لە ژیانی ڕۆژانەیشدا لە بری

ئەوەی گوێت لە "زانیاری" بێت، گوێت لە "بۆچوون" دەبێت! گوتنی زانیاری زەحمەتە، بەڵام دەربڕینی بۆچوون ئاسانە. ئەمەیش یەکێکی ترە لە کێشە جددییەکانی ئێمە کە دەرفەت بۆ تێڕوانینی هەڵە، لێکدانەوە و بڕیاری هەڵە دێنێتە کایەوە. زانیاری بۆچوون نییە، بەڵام بۆچوون دەتوانێت لە پزدانی خۆیدا چەشنێکی تر لە زانیاریی تێدا بێت، کە بەم ڕێگەیەوە مرۆڤەکان بناسیت.

کاتێك ئامرازی ڕاگەیاندنی گشتی بنەماکەی لەسەر گەیاندنی زانیاری دادەڕێژێت، ئەو ئەرکە گرنگەی خۆی لە جڤاکدا بەڕێوە دەبات، کە لە جیاتی هاووڵاتیان و حکوومەت بیر نەکاتەوە، بەڵکوو کار و کردەوەکانی دەسەڵاتداران لە بواری سیاسی، ئابووری و کۆمەڵایەتییەوە بە هاووڵاتیان بگەیەنێت و بیروبۆچوون و ڕای هاووڵاتیانیش بە دەسەڵات بدات. بەڕێوەچوونی ئەم ئەرکە ئەوە دەگەیەنێت، کە ئامرازی ڕاگەیاندنی گشتی بۆی نییە لە جیاتی هاووڵاتیان بیر بکاتەوە، بەڵکوو دەبێ گۆڕەپانێکی کراوە بێت تا حکوومەت و هاووڵاتیان تێیدا بیروڕاکانیان ئاڵوگۆڕ بکەن.

جیاوازی لە نێوان زانیاری و دەنگوباس تا ڕادەیەك ناڕوونە. گەرچی زانیاری دەتوانێت دەنگوباس نەبێت، بەڵام دەنگوباسەکان هەموویان زانیارین. ئەوەی گرنگە و دەبێ بزانرێت، زانیارییە کە بواری "بڕیاردان لە ژیان"دا بۆ هاووڵاتیان دێنێتە کایەوە؛ هەروەها یارمەتیی هاووڵاتیانیش دەدات بۆ "هەڵبژاردن" و "دیاریکردنی بەرژەوەندی"ی خۆیان. ئەم چەمکە گرنگە یەکێکە لە بنەما سەرەکییەکانی دەوڵەتێکی دیموکراتیك، بەرپرس، وەڵامدەر و کراوە. دەستپێڕاگەیشتنی هاووڵاتیان بە زانیاری، هەروەها دەستاودەستکردنی زانیارییش بە شێوەیەکی ئازاد، خوڵقێنەری کەشوهەوایەکی ئازادە، کە لەوێدا دۆخێکی کراوە بۆ باس و لێدوان و لێکتێگەیشتن لە نێوان هاووڵاتیان و دەسەڵاتدا دێنێتە کایەوە. بەم شێوەیە ئەندامانی جڤاك (حکوومەت، هاووڵاتیان و ئامرازی ڕاگەیاندنی گشتی) لە کەشوهەوایەکی ژیرانە و ئاشتییانەدا پێکەوە دەپەیڤن.

دەبێت زانیاری کۆڵەکەی هەرە سەرەکیی ژیانی ئێمە بێت؛ هەم بۆ ئەوەی بتوانین بڕیاری دروست بدەین و، هەمیش "تاک"ێکی بەهێز بین، چونکە کوردستانێکی بەهێز، لە گرەوی تاکی بەهێزدایە!

سەرچاوەکان:

١- کتێب: دوباره فکر کن/ قدرت شناختن آنچه نمی دانید

نووسەر: آدام گرنت

وەرگێڕ: سبحان خسروجردی و فرزانه حاج‌خلیلی

٢- کتێب: هونەری جەنگ

نووسەر: سوون تزوو

وەرگێڕ: قەرەنی قادری

٣- کتێب: بازنەی نهێنی/ هەواڵگریی "چین"ی دێرین و ئەمریکای هاوچەرخ لە گەمەی سیخوڕیدا

نووسەران: ڕاڵف سۆیەر، مارک لۆوێنتال و جۆن میلتۆن

وەرگێڕان و ئامادەکردنی: سیروان بیەیی و ستار دۆری